

Kauno meno mokyklos auklėtiniai – vizualaus Lietuvos istorijos naratyvo kūrėjai

Aušrinė Kulvietytė-Cemnolonskė

Vytauto Didžiojo universitetas, Menų fakultetas

Muitinės g. 7, LT-44280 Kaunas

ausrine.cemnolonske@vdu.lt

Straipsnio problematika yra paremta išankstine įžvalga, kad bendrame tarpukario Lietuvos istorijos tematiką vaizduojančių kūrinių sraute Kauno meno mokyklos auklėtinių kompozicijos išsiskiria naujumu, meninių sprendimų originalumu. Todėl tiriama, kaip šios mokyklos atstovai įsitraukė į Lietuvos istorijos vaizdų kūrimą, kas juos paskatino imtis tokių temų ir kokią palikimą jie suformavo. Šaltinių analizė leido papildyti ikonografinę medžiagą naujais pavyzdžiais ir matyti platesnę tokių kūrinių panoramą, kurioje išryškėjo įvairaus meninio lygmens sprendimai – nuo rimtai ir profesionaliai atliktų kūrinių, matomų, atpažįstamų ir vertinamų visuomenėje, iki iliustratyvių naivokų kompozicijų, menkaverčių tapybinių kopijų, sukurtų pagal fotografinius pirmavaizdžius. Tyrimas leido išskirti gausiau į šios temos kūrybą linkusias absolventų kartas, pedagogų įtaką, taip pat ir platesnio socialinio, politinio bei kultūrinio konteksto poveikį jaunų kūrėjų pasirinkimams.

Reikšminiai žodžiai: Kauno meno mokykla, istorinio žanro dailė, Lietuvos istorija.

Lietuvos istorijos vaizdinės interpretacijos dideliu mastu pradėtos kurti ir platinti tarpukario Lietuvoje. Nepriklausomybę paskelbusioje šalyje atsirado poreikis vaizdais formuoti ir palaikyti lietuvių tautos ir valstybingumo istorijos naratyvą. Šio uždavinio ėmėsi labai įvairaus meninio lygio kūrėjai. Vieni buvo ambicingesni ir orientavosi į naujos formos paieškas istorinės dailės lauke, kiti, išlaikę profesionalų toną, rinkosi nuosaikų realistinį reprezentacinio pobūdžio vaizdavimą, tačiau buvo ir tokių, kurie tiesiog kopijavo XIX a. dailės kūrinius savaip juos „pagražindami“ arba fotografinę įvykio fikzaciją paversdami nekūrybišku didesnių išmatavimų tapybiniu variantu. Tyrinėjant šių vaizdų įvairovę, buvo pastebėta, kad nemaža dalis įdomesnių istorinės tematikos sprendimų priklauso Kauno meno mokyklos (toliau – KMM) auklėtiniams. Tad norėta išsiaiškinti, kaip šios mokyklos atstovai įsitraukė į Lietuvos istorijos vaizdų kūrimą, kas juos paskatino imtis tokios tematikos ir kokį palikimą jie suformavo. Šio tyrimo objektu tapo KMM (1922–1940) auklėtinių sukurti dailės kūriniai Lietuvos istorijos tematika. Straipsnio tikslas yra atskleisti, kaip Lietuvos Respublikos laikotarpiu (1918–1940) KMM auklėtiniai įsitraukė į naujai konstruojamo Lietuvos istorijos naratyvo vaizdinį lauką. Siekiant tikslo, buvo pasirinkti keturi svarbiausi aspektai. Pirmuoju norima išsiaiškinti, kas paskatino KMM auklėtinius rinktis istorines temas, ar tai buvo studijų programos dalis, ar tokios tematikos pasirinkimai buvo pagrįsti kitais, ne studijų reglamentavimo, motyvais. Antrasis aspektas orientuotas aptarti, kiek jie laikėsi konservatyvios realistinės raiškos ir kiek plačiai ieškojo naujų sprendimų, ką naujo bei originalaus jaunieji KMM atstovai sukūrė ir kiek jų kūriniai buvo žinomi platesniam kultūriniam laukui. Trečiuoju aspektu siekiama atskleisti, ar šios mokyklos auklėtiniai, baigę studijas, tęsė istorinio žanro darbų kūrimą ir kiek jie buvo aktyvūs. Ir galiausiai ketinama iširti, kaip bendrame vaizdiniame Lietuvos istorijos tematiką pagrindžiančiame lauke atrodo KMM auklėtinių kūriniai, kaip jų pasirinktos temos koreliuoja su to meto politinio elito sukonstruotu Lietuvos istorijos naratyvu. Tyrimui įgyvendinti naudojamas aprašomasis analitinis, rekonstrukcinis, istorinis-biografinis, ikonografinis, lyginamasis ir stilistinės analizės metodai.

Pasirinkto tyrimo problematikos svarba buvo užčiuopta, šio straipsnio autorei rengiant mokslinę monografiją *Lietuvos istorija dailėje*¹. Jau

1 Aušrinė Kulvietytė-Cemnolonskė, *Lietuvos istorija dailėje* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2021).

tuomet pastebėta, kad KMM auklėtiniai reikšmingai įsiliejo į Lietuvos istorijos vizualaus lauko formavimą. Tačiau minėtoje monografijoje ši išvalga nebuvo itin plačiai išvystyta, tad norėjosi prie jos dar kartą sugrįžti ir atlikti išsamesnius tyrimus. Tuo tikslu peržiūrėtas KMM archyvinis fondas², tyrinėtos mokyklos dėstytojų ir mokinių biografijos, publikuota bei nepublikuota medžiaga. Siekiant turėti kuo išsamesnę ikonografinės medžiagos bazę, dailininkų kūrinių ieškota ne tik muziejuose, parodų kataloguose, bet ir ano meto spaudoje. Turint mintyje tai, kad ne visi kūriniai išliko ir pateko į muziejų saugyklas, atrodė tikslinga peržvelgti 1918–1940 m. leistus periodinius žurnalus ir laikraščius. Leidinių gausoje nepaskęsti padėjo kryptinga atranka pagal politikai, istorijai ir menui skirtą spaudą. Todėl pasirinkti ir peržiūrėti karinių organizacijų leidiniai: *Karys, Kardas, Mūsų žinynas, Trimitas*, taip pat kultūros, literatūros ir meno periodiniai leidiniai: *Kultūra, 7 meno dienos, Pradai ir žygiai, Meno kultūra, Gaisai, Dienovidis, Naujoji Romuva, Ateities spinduliai*. Šis nemažai laiko sąnaudų pareikalavęs tyrimas davė naujų rezultatų, papildė žinias apie Vytauto Kazimiero Jonyno, Aleksandro Šepečio, Antano Kairio, Ramazano Krinicko, Vladislavo Norkaus, Adolfo Valeškos, Eduardo Krasauksio, Kazio Žilinsko, Jono Firinausko kūrybinį palikimą. Be to, jis suteikė galimybę pamatyti, kurie kūriniai buvo dažniau reprodukuojami, galbūt labiau mėgstami ir plito ano meto visuomenėje, formuodami vizualų istorinės dailės lauką.

Be šio straipsnio autorės, KMM auklėtinių istorinės tematikos kūrybą buvo palietusi Giedrė Jankevičiūtė. Monografijoje *Dailė ir valstybė*, nagrinėdama KMM veiklą, ji paminėjo kai kuriuos vyresniųjų kursų studentų įsitraukimo į viešai skelbiamus konkursus sėkmės atvejus ir keletą paviešintų jaunųjų kūrėjų kursinių bei diplominių darbų Lietuvos istorijos tema³. Tyrimui naudingos buvo ir Raimondos Simanaitienės bei Apolonijos Valiuškevičiūtės knygos, suteikiančios pamatinės informacijos apie mokymosi struktūrą, pedagogus ir mokinius⁴.

2 Kauno meno mokykla (1920–1944), Lietuvos literatūros ir meno archyvas (toliau – LLMA), f. 61.

3 Giedrė Jankevičiūtė, *Dailė ir valstybė. Dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940* (Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2003), 168–169.

4 Raimonda Simanaitienė, *Piešiame Pelėdų kalne* (Kaunas: Kauno kolegija, 2022); Apolonija Valiuškevičiūtė, *Kauno meno mokykla (1922–1940)* (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997).

Istorinių temų pasirinkimo motyvai

Lietuvos literatūros ir meno archyve esančiame KMM fonde įvairaus pobūdžio medžiagoje apie mokyklos veiklą galima atrasti asmenų bylas, dėstomų disciplinų programas, mokyklos pedagogų posėdžių protokolus, susirašinėjimus mokymo klausimais. Atrodytų, kad ši medžiaga turėtų būti naudinga siekiant išsiaiškinti, kiek istorinės temos galėjo būti integruotos į studijų procesą. Tačiau pervertus ją, nieko reikšmingesnio neatrasta. Posėdžių protokoluose tikėtasi aptikti studentų kursinių ar diplominių darbų pavadinimus, kurie būtų aktualūs identifikuojant kūrinių temas ar jų datavimą, tačiau ten minimos tik studentų, keliamų į aukštesnį kursą, išbraukiamų iš studijų arba gavusių pataisas, pavardės⁵. Susirašinėjimuose mokymo klausimais išsaugoti iš Švietimo ministerijos atkeliavę raginimai paskaitomis paminėti jubiliejinės datas, tokias kaip Kražių skerdynės arba Klaipėdos krašto išvadavimas ir prijungimas prie Lietuvos ir panašiai⁶. Mokyklos dėstytojų asmeninėse bylose sukaupiti tarnybiniai raštai apie paskyrimą pareigoms ar atleidimus, gyvenimo aprašymai, jų prašymai bei kiti mūsų temai ne itin reikšmingi dokumentai, o dėstomų disciplinų programos ir žiniaraščiai yra apibendrinto pobūdžio, liečiantys darbų stilių ir techninius užduočių atlikimo aspektus⁷. Nors duomenų menkumas yra nuviliantis, tačiau, kita vertus, tai galime vertinti kaip papildomą argumentą, nusakantį KMM programos pobūdį, kuriame nebuvo žanrinės krypties ir studentų pasiekimų vertinimo pagal temas. Kūrinių tematiniam pasirinkimui labiau galėjo turėti įtakos dėstytojų autoritetas, jų žodinės rekomendacijos, kurios nėra fiksuotos dokumentuose. Apie dėstytojų, vadovavusių Tapybos, Grafikos, Skulptūros, Keramikos, Dekoratyvinės tapybos studijoms, reikšmingą vaidmenį mokslo programai, kryptčiai ir darbo metodams yra rašiusi A. Valiuškevičiūtė. Ji pastebėjo, kad ši įtaka buvusi tokia didelė, jog kartais jų vadovaujamos studijos buvo suasmenintai vadintos „personalinėmis dailininkų dirbtuvėmis“⁸. Tai, kad KMM nebuvo aiškiau išreikšto siekio ugdyti istorinių kompozicijų kūrėjus, patvirtina ir papildomos archyvinės

5 Meno mokyklos pedagogų tarybos posėdžių protokolų knyga, 1933–1939, LLMA, f. 61, ap. 1, b. 131.

6 Susirašinėjimas meno klausimais, 1933, LLMA, f. 61, ap. 1, b. 126.

7 Dėstomų disciplinų programos ir referatai, 1933–1937, LLMA, f. 61, ap. 1, b. 127; Pamokų ir pridedamų pareigų paskirstymo žiniaraščiai, mokyklos veiklos patikrinimo aktai. Susirašinėjimas mokymo klausimais, 1938, LLMA, f. 61, ap. 1, b. 190.

8 Ibid.

šaltinių studijos. Tarkim, Vaclovas Kosciuška, 1932 m. baigęs šią mokyklą, o 1937 m. Vlado Nagevičiaus pastangomis išvykęs į Paryžių tobulinti batalinių scenų tapymo įgūdžių, laiške jam rašė, kad privalo nusipirkti ne tik „tam tikros meno literatūros, o taip pat ir judamojo arklio modelį, kuris kainuoja 1200 frankų, nes Lietuvoje nei tos meninės medžiagos-literatūros, nei tokio modelio ir kitų reikalingų medžiagų negalės įsigyti.“⁹ Citata atskleidžia, kad bent jau realistinio stiliaus batalinėms scenoms kurti Lietuvoje, tuo pačiu ir KMM, trūko tiek medžiagos, tiek įgūdžių, kuriuos jaunas kūrėjas mėgino įgyti Paryžiuje.

Tai kas vis dėlto turėjo įtakos mokinių pasirinkimui, jei ne viena jų kompozicija byloja apie dėmesį Lietuvos istorijai? Atsakymai gali būti įvairūs. Tai ir bendras kultūrinis laukas, nepriklausomybę paskelbusios valstybės noras išvystyti savąjį nacionalinį istorinės praeities naratyvą, nuolat pasirodantys kvietimai minėti tautai svarbių istorinių asmenybių ar įvykių atminimą. Tai ir KMM dėstytojų autoritetas, jų istorinės tematikos kūriniai, matomi ir aptarinėjami viešojoje erdvėje.

Iš dėstytojų, kaip ryškių šio žanro atstovų, reikia išskirti Stasį Užinską, KMM dirbusį 1933–1940 m., o nuo 1935 m. vadovavusį Dekoratyvinės tapybos studijai¹⁰. Jo istorinės tematikos kompozicijos *Vytautas Didysis Lucko pilyje*, *Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas prie Maskvos vartų*, pasižyminčios konstruktyviomis formomis, 1939 m. Niujorko pasaulinėje parodoje Lietuvos paviljone reprezentavo mūsų valstybės tarptautinį pripažinimą ir galią. Be to, pastaroji kompozicija šioje parodoje buvo įvertinta Didžiuoju prizu¹¹. Atpažįstamas dailininkas buvo ir dėl plakatų bei vitražinės kūrybos, kur pasitaikydavo istorinių asmenybių vaizdavimo, pavyzdžiui, Lietuvos didieji kunigaikščiai Vytautas ir Mindaugas Berčiūnų bažnyčioje (Panevėžio r.), arba plakatas, kviečiantis švęsti Vytauto Didžiojo 500-ąsias mirties metines. Kitas KMM dėstytojas – Jonas Mackevičius Bendrajame skyriuje 1929–1940 m. dėstė piešimą ir akvarelę, o jo realistinio stiliaus reprezentacinės didelių formatų istorinės drobės, vaizduojančios Vytautą

9 Studento Vaclovo Kosciuškos asmens byla, Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. 391, ap. 9, b. 472, l. 4.

10 J. M. (Jolita Mulevičiūtė), „Užinskas Stasys“, in *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3, 1918–1944, sud. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė (Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013), 406–410.

11 Irena Mikuličienė, *Lietuva 1939 metų Niujorko parodoje* (Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2019), 28.

Didįjį prie Juodųjų jūrų, Lucko suvažiavime ar prie Novgorodo, buvo vienos populiariausių to meto visuomenėje¹². Petro Kalpoko, 1921–1940 m. dirbusio KMM, o nuo 1929 m. vadovavusio Tapybos studijai, monumentalios kompozicijos su Lietuvos didžiųjų kunigaikščių atvaizdais Kauno „Metropolio“ viešbutyje ir jo išitraukimas į Lietuvos istorijos reprezentavimą Niujorko pasaulinėje parodoje 1939 m. taip pat demonstravo šio kūrėjo nemažą įdirbį istorinės tematikos srityje. Minėtinas ir skulptorius Juozas Zikaras, kurio *Laisvė* buvo tapusi visuotinai atpažįstamu simboliu, o bareljefai, skirti nepriklausomybės kovoms bei Vytautui Didžiajam, taip pat buvo neblogai žinomi. Mažiau istorinės tematikos kūryba domėjosi Adomas Galdikas, Mstislavas Dobužinskis, Rimtas Kalpokas ir Adomas Smetona, tačiau ir jų biografijose figūruoja po vieną kitą reikšmingesnį šio žanro kūrinių¹³. Iš KMM dėstytojų tarpo galima būtų išskirti V. K. Jonyną (dėstė 1935–1940), savo kūrybine veikla aktyviai išitraukusį į Vytauto Didžiojo 500-ųjų mirties metinių minėjimą. Tačiau tai buvo ankstyvesni, ką tik studijas toje pačioje mokykloje baigusio kūrėjo darbai, tad tikslinga juos pristatyti kitame kontekste.

Ne vieną KMM auklėtinį rinktis istorines temas skatino Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius generolas V. Nagevičius. Siekdamas išauginti kūrybingus, muziejui dirbančius dailininkus, jis buvo parūpinęs dvi stipendijas, su kuriomis tobulinti istorinių kompozicijų igūdžių į Paryžių išvyko KMM auklėtiniai V. Kosciūška (išvyko 1937) ir V. Mackevičius (išvyko 1938)¹⁴. Neliko abejingas generolo padaršinimams ir Kazys Varnelis, studijų KMM metu sukūręs kelias išskirtines batalines kompozicijas (*Kunigaikštis Vaidotas išsiveržia iš apgulto Kauno*, 1938; *Rūdavos kautynės*, 1940)¹⁵. G. Jankevičiūtė mums primena, kad V. Nagevičius „dar 1925-aisiais

12 Tai Vytauto Didžiojo karo muziejaus užsakymu sukurtos kompozicijos, buvusios šio muziejaus ekspozicijos pasididžiavimu. O drobė *Vytautas Didysis prie Juodųjų jūrų* (1930) tapo išskirtiniu Vytauto Didžiojo 500 mirties metinių minėjimo akcentu, nes iškilmėse kaip vizualus ženklas buvo padėta prie J. Zikaro *Laisvės* paminklo pjedestalo.

13 Minėtina A. Galdiko didelio formato tapybinė kompozicija *Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas po Žalgirio mūšio*, skirta 1939 m. Niujorko pasaulinės parodos Lietuvos paviljonui, R. Kalpoko tuo pačiu tikslu sukurtas darbas *Mindaugo karūnavimas* (1939, neišlikęs), A. Smetonos *Vilniaus universiteto įkūrimas* (1939), skirtas tai pačiai parodai, ir M. Dobužinskio *Lietuvos Didysis Kunigaikštis Vytautas* (1930).

14 Susirašinėjimas su Švietimo ministerija, Lietuvos pasiuntinybė Prancūzijoje apie Karo muziejaus dailininkus stipendininkus, studijuojančius Prancūzijoje, 1938, LCVA, f. 1764, ap. 1, b. 282, l. 7.

15 Jankevičiūtė, *Dailė ir valstybė*, 126.

beldėsi į Meno mokyklos duris, norėdamas paraginti mokytojus bei mokinius nutapyti „istoriškų paveikslų“ artėjančio nepriklausomybės dešimtmečio proga.“¹⁶ Panašių istorinių progų buvo ir daugiau, o aktyviausiai jaunieji kūrėjai įsitraukė į Vytauto Didžiojo 500 mirties metų minėjimą 1930 metais, sukurdami ne vieną visuomenei plačiau pristatytą kūrinį. Svarbus argumentas jauniems menininkams buvo ir finansinė paskata – tai dalyvavimas konkursuose, iliustracijos spaudai bei Vytauto Didžiojo karo muziejaus vadovybės siūlomas neblogas atlygis¹⁷.

Jaunųjų menininkų kuriamas Lietuvos istorijos vaizdinys

KMM auklėtiniai į naujai konstruojamo Lietuvos istorijos naratyvo vaizdinį lauką įsitraukė XX a. 3 deš. pabaigoje, kai subrendo nauja studijas baigiančių menininkų karta. Lietuvos nepriklausomybei jau dešimtmetis, ir politinis elitas buvo spėjęs nubrėžti pagrindines nacionalinio naratyvo gaires. Dangiro Mačiulio pastebėjimu, tarpukariu paraleliai buvo sukonstruoti Lietuvos valstybingumo istorijos ir lietuvių tautos istorijos naratyvai.

Lietuvos valstybingumo istorijos naratyve dėmesys koncentravosi į LDK laikus iki Liublino unijos (1569), o lietuvių tautos istorijos naratyvui svarbiausia buvo XIX a. lietuvių tautinio atgimimo, kurio pradžia sieta su „Aušros“ pasirodymu, istorija.¹⁸

Žinoma, čia įsipynė daugelis kitų faktorių, tokių kaip lietuviškumo teritorijos apibrėžtys, savo ir svetimo skirtis. Lietuviška laikyta buvusi LDK erdvė su Vilniumi, o apibrėžiant lietuvių nacionalinę savastį, akcentuota riba su lenkais dėl itin nedraugiškos jų politikos, dėl socialine prasme demonstruojamos galios pozicijos, dėl etnolingvistinių ir daugelio kitų priežasčių. Todėl LDK lietuviškasis tarpsnis matytas iki Vytauto mirties (1430) arba iki Liublino unijos (1569)¹⁹. Be to, aktualūs buvo ir savalaikiai

16 Ibid., 169.

17 Apie Vytauto Didžiojo karo muziejaus vadovybės mokamus honorarus už istorinės tematikos kūrinius plačiau žr. Kulvietytė-Cemnolonskė, *Lietuvos istorija dailėje*, 127–130.

18 Dangiras Mačiulis, „Laikinosios sostinės kolektyvinės atminties kraštovaizdis“, in *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje* (Vilnius: LII leidykla, 2011), 138–139.

19 Dangiras Mačiulis, Rimvydas Petrauskas ir Darius Staliūnas, *Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje* (Vilnius: Mintis, 2012), 57.

įvykiai, sieti su Lietuvos nepriklausomybės paskelbimu, Vilniaus krašto praradimu, Lietuvos nepriklausomybės kovomis. Atitinkamai panašios temos skleidėsi ir dailės kūriniuose. Iš KMM auklėtinių gretų vienas pirmųjų į šį tematinį lauką įžengė Robertas Antinis, 1927 m. debiutuodamas su diplominiu darbu – paminklu *Žuvusiems ties Širvintais karžygiams 1919–1922 m.* (vad. Kajetonas Sklėrius)²⁰. Dienraščio *Lietuva* korespondentas R. Burokas, pristatęs iškilmingą paminklo atidengimą, paminėjęs vyskupo Juozapo Kuktos, Lietuvos Prezidento Antano Smetonos, generolo Jono Jurgio Bulotos, širvintiškio pulkininko Vlodo Skorupskio, Lietuvos šaulių sąjungos viršininko majoro Mykolo Kalmatavičiaus pasakytas kalbas, nepamiršo atkreipti dėmesio ir į paminklo ypatybes. Jis rašė:

Naujai pastatytas žuvusiems ties Širvintais paminklas yra padarytas iš granito medžiagos. Darbą, kaip diplominį, atliko meno mokyklos mokinys, buvęs savanoris ir dalyvavęs mūšiuose ties Širvintais p. Robertas Antinis; darbą prižiūrėjo meno mokyklos direktorius p. Šklerys. Paminklas vaizduoja dusyk natūralaus didumo, stovinčią, lietuvaite savo prieglobstyje laikančią gulintį kareivį: paminklas pastatytas ant tam tikro pjedestalo. <...> Paminklas gražus, bene pirmas toks Lietuvoj. Matyti p. Antinio esama gabaus skulptoriaus, kuriam vertėtų skulptūros meno pasimokyti dar ir užsienyje.²¹

Allegorizuoto pobūdžio ikonografija jautriai bylojo apie skaudžias, daugelio, tarp jų ir paties autoriaus, asmeniškai išgyventas patirtis bei atliepė laiko poreikius.

Tais pačiais metais, kaip ir Robertas Antinis, studijas KMM, tik Tapybos skyriuje (vad. Justinas Vienožinskis ir Adomas Varnas), buvo baigę Česlovas Kontrimas ir Antanas Kairys. Apie jų kursinius ar baigiamuosius duomenų neturime, tačiau dailininkų kūrybinėse biografijose atrandame nedidelių fragmentų su istorinės dailės pavyzdžiais. Akvarelistas Č. Kontrimas daugiausia liejo peizažus, portretus, naturmortus, tačiau, prabėgus dešimtmečiui po mokyklos baigimo, sukūrė keletą visai neblogai pavykusių kūrinių, vaizduojančių savanorius Lietuvos nepriklausomybės kovose (*Savanoriai ties Dainava*, 1937; *Savanoriai ties kapinių mūru Kazokiškyje*, 1937,

20 G. J. (Giedrė Jankevičiūtė), „Robertas Antinis vyresn.“, in *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. 3, 1918–1944, 49.

21 R. Burokas, „Širvintų iškilmės“, *Lietuva*, nr. 186 (1927): 4–5.

1. Antanas Kairys, *Lenkų pagrobtoji Lietuvos dalis*, 1930, *Trimitas*, nr. 41 (1930)

Antanas Kairys, *The part of Lithuania captured by the Poles*, 1930, illustration

saugomi Žemaičių muziejuje „Alka“). A. Kairiui istoriniai siužetai taip pat buvo epizodinis pasirinkimas, susijęs su užsakyminiais projektais. 1929 m. Vytauto Didžiojo karo muziejus už 300 litų įsigijo jo tapybinę kompoziciją *Panevėžio bataliono žvalgai Ilukštos bažnyčios bokšte*, o po metų jis iliustravo karinių organizacijų leidžiamų žurnalų *Trimitas* ir *Karys* viršelius²² [1 il.]. Dailininko sprendimų itin kūrybiškais nepavadintume. Iliustracijos pasižymėjo nesudėtingu realistiniu arba naivoku pasakojamuoju stiliumi, o tapybinė kompozicija greičiausiai buvo sukurta pagal fotografinį pavyzdį, kas buvo dažnas reiškiny s Vytauto Didžiojo karo muziejaus užsakymuose vizualizuojant netolimą istorinę praeitį²³. Dėl to muziejaus vadovas generolas V. Nagevičius ne kartą sulaukdavo kritikos, ypač iš meno lauko atstovų. 1938 m., kai iliustratyvūs ir nekūrybingi pagal fotografijas atlikti paveiks lai buvo užpildę šio muziejaus erdves, M. Dobužinskis spaudoje prapliupo mėgindamas visuomenei paaiškinti jų menkavertiškumą:

²² Tapybinė kompozicija šiandien yra saugoma Vytauto Didžiojo karo muziejuje, o iliustracijos sukurtos žurnalų *Karys*, nr. 48, 1930 m., *Trimitas*, nr. 3 (41) 1930 m. viršeliams.

²³ Plačiau apie tai žr. Kulvietytė-Cemnolonskė, *Lietuvos istorija dailėje*, 101–116.

Šia proga truputį apie foto nuotrauką. Ji apskritai yra vertingas kiekvieno muziejaus eksponatas, nes tai yra dokumentas, ypač jei foto nuotrauka atvaizduoja, pavyzdžiui, kokį nors jau nebeegzistuojantį vaizdą arba pastatą, arba istorinį momentą, arba jau mirusį žmogų. Ir pati savaime nuotrauka, ypatingai senoviška, yra saugojimo vertas daiktas. Kiek žavesio turi senoviški atvirukai, net išblukę, jie irgi yra praėjusio gyvenimo, išnykusios buities liudininkai ir visai nėra reikalo daryti padidintų kopijų iš jų. Retušuotieji, padidintieji portretai yra vieni iš vulgariškiausių dalykų, kokie tik egzistuoja! Dar baisesnį ir panašų į košmarą būna aliejinių dažų kopijos iš šitokių fotografijų – visuomet mirusios ir baisios. Žinoma, tokios rūšies portretams jokiame muziejuje neturi būti vietos, nebent „vulgarus skonio“ muziejuje (panašiam, koks yra Stutgarte, prie dekoratyvinio meno muziejaus), kur tokiems daiktams rezervuota garbinga vieta.²⁴

Užmokestis už tokias kopijas menininkams turbūt buvo svarbus stimulus, nes jų kūrybinių biografijų tai nepuošė. O susigundydavo daugelis, ne tik jauni, finansinį nepriteklių patiriantys kūrėjai²⁵. Negalėdamas nutylėti esamos situacijos Paulius Galaunė apie tokius kolegas kandžiai replikavo: „Apie padarytas Karo Muziejui kopijas, kartais labai šlykščias, nors, kiek žinau, už jas buvo mokama ne centais, tačiau mūsų menininkai tyli.“²⁶ Grįžtant prie A. Kairio kūrybos, verta pastebėti, kad jo realistinis stilius nors ir nusipelnė kritikos, tačiau pasitarnavo vėliau, kai papildomai braižytojo praktikoje išlavintos rankos prireikė istoriniams Lietuvos žemėlapiams perpiešti, kurie buvo eksponuoti 1939 m. Lietuvos paviljone Niujorko pasaulinėje parodoje²⁷.

1929 m. KMM istorijoje yra paženklinėti visuotiniu streiku, po kurio ji buvo uždaryta ir paleisti visi mokiniai. Pakeitus struktūrą ir valdymo sistemą, mokykla vėl buvo atidaryta ir studijos tęsėsi, tačiau aktyviausi

24 Mstislavas Dobužinskis, „Apie senienų rinkimą ir apie istorinę netiesą“, *Naujoji Romuva*, nr. 17 (1938): 386.

25 Pagal fotografijose užfiksuotus istorinius momentus tapybinius variantus yra sukūrę žinomi profesionalūs dailininkai: Jonas Mackevičius, Zigmas Petravičius, Petras Kalpokas.

26 Paulius Galaunė, „Mūsų meno politikavimas“, *Naujoji Romuva*, nr. 156 (1933): 1039.

27 Garbės salei dailininkas nutapė penkis Lietuvos istorinius žemėlapius: *Aisčiai I amžiuje, Lietuva XIII–XIV amžiuje, Lietuva XV amžiuje, Lietuvos valstybė po 1772 m., 1793 m. ir 1795 m. padalijimų ir Lietuva po 1920 metų sutarties*. Žr. Mikuličienė, *Lietuva 1939 metų Niujorko parodoje*, 19.

2. Stasys Ušinskas, *Kviečiame švęsti D. L. K. Vytauto Didžiojo 500 metų sukaktuves*, 1929, plakatas, popierius, spauda, 100 × 68, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus (toliau – NČDM)

Stasys Ušinskas, *Invitation to celebrate the 500th anniversary of G. D. Vytautas the Great of Lithuania*. Poster, 1929, paper, print

streiko organizatoriai ir dalyviai ištremti į savo gimtas vietas²⁸. Taip studijos baigėsi S. Ušinskui (mokėsi Tapybos studijoje pas J. Vienožinskį) ir V. K. Jonynui (mokėsi Grafikos studijoje pas A. Galdiką) – vieniems įdomiausių kūrėjų, pasireiškusių ir istorine tematika. Šių menininkų debiutiniu pasirodymu galime laikyti dalyvavimą 1929 m. Vytauto Didžiojo komiteto paskelbtame plakato konkurse. Užduotis buvo sufokusuota į kvietimą švęsti 1930-uosius, Vytauto Didžiojo metus. Abiejų menininkų sprendimai sulaukė pasisekimo ir įvertinimo. V. K. Jonyno pavaizduota monumentali sėdinčio Lietuvos didžiojo kunigaikščio kaip valdovo figūra su privalomu įrašu „Ruoškimės švęsti“ pelnė pagrindinį konkurso prizą. Jo kolega S. Ušinskas pasirinko dinamiškesnę kompoziciją, Vytautą Didįjį pavaizduodamas tarsi Šv. Jurgį, kovojantį su priešu [2 il.]. Jau šiame plakate pasimatė

28 Valiuškevičiūtė, *Kauno meno mokykla (1922–1940)*, 73.

3. Vytautas Kazimieras Jonynas, *Vytauto susipykimas su vokiečių ordino pasiuntiniais 1409 m.*, 1930, atvirukas, NČDM

Vytautas Kazimieras Jonynas, *Vytautas' quarrel with the envoys of the Teutonic order in 1409*, 1930, postcard

4. Vytautas Kazimieras Jonynas, *Vytauto ir Jogailos sutartis Astravo dvare 1392 m.*, 1930, atvirukas, in *Lietuvos istorija atvirukuose ir fotografijose: nuo seniausių laikų iki XX a. vidurio*, Algimanto Miškinio kolekcija, sud. Algimantas Miškinis (Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2009), 24

Vytautas Kazimieras Jonynas, *Vytautas reconciles with Jogaila in the Astrava estate in 1392*, 1930, postcard

5. Vytautas Kazimieras Jonynas,
1430–1930 D. L. K. Vytautas,
1930, *Karys*, nr. 1 (1930)

Vytautas Kazimieras Jonynas,
1430–1930 G. D. L. Vytautas,
1930, illustration

šio dailininko pamėgtas formos apibendrinimas, derintas su dekoratyvumu. Sprendinio naujumą įvertino ir konkurso komisija paskirdama jam trečiąją 100 litų vertės premiją²⁹.

Abiejų kūrėjų biografijose rasime ir daugiau su Lietuvos istorine praeitimi susijusių kūrinių, tik S. Ušinskas intensyviau juos vystė prabėgus dešimtmečiui, kai jau buvo tapęs šios mokyklos dėstytoju, o V. K. Jonynas be pertraukos tęsė dalyvavimą įprasminant Vytauto Didžiojo jubiliejinius metus. Šia proga pasirodė dar keturios jo kompozicijos, trys iš jų buvo platintos atviručių pavidalu, viena – reprodukuota spaudos puslapiuose [3–5 il.]³⁰.

29 Valingo grožio konstrukcijos. Stasio Ušinsko kūrybos parodos katalogas, sudarė Violeta Krišto-paitytė, Agnė Dulinskaitė (Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus), 38.

30 Menininko kūrybinėje biografijoje yra minimos trys istorinio pobūdžio graviūros: *Vytautas Didysis taikosi su Jogaila*, *Vytautas Didysis susipyksta su Vokiečių ordino pasiuntiniais* ir *Vytauto Didžiojo portretas*, tačiau šio tyrimo metu spaudoje aptiktas dar vienas jo kūrinys. Tai Vytauto Didžiojo prie žemėlapiu su prarastu Vilniaus kraštu iliustracija, reprodukuota žurnalo *Karys*, nr. 1, 1930 m. viršelyje. Matosi, kad kūrinys yra signuotas ir datuotas dešinėje viršuje – V. K. Jonynas 1929.

6. Vytautas Kazimieras Jonynas,
*Keistutis sutinka Birutę ant
Baltijos marių kranto, apaugusio
pušimis*, 1930, *Ateities spinduliai*,
nr. 1 (1931): 13

Vytautas Kazimieras Jonynas,
*Keistutis meets Birutė on the shore
of the Baltic sea, covered with pine
trees*, 1930, illustration

Atvirutėse Vytautas susitaiko su Jogaila Astravo dvare 1392 (1930) ir Vytauto susipykimas su Vokiečių ordino pasiuntiniais 1409 m. (1930) regime neblogo kompoziciniu sprendimu pasižyminčius kelis naujus siužetus Lietuvos istorijos ikonografijoje. Tiesa, jų kokybė neatrodo lygiavertė. *Vytauto ir Jogailos sutartis Astravo dvare 1392 m.* atlikta kur kas laisviau ir profesionaliau, nebejuntama nepaklusni studentiška ranka. Panašiai ir portretiniuose Vytauto Didžiojo atvaizduose vykusiai operuojama psychologizuotais valdovo galios elementais. O lengvas romantizuotas tonas, derantis su reikalaujamu reprezentatyvumu, padeda išlaikyti vaizdo įtaigą, tuo pačiu prisidedant prie tautos herojaus mitologizavimo. Tik ar to pakako pačiam kūrėjui, turėjusiam ambicingų tikslų? Istorinių temų laukas buvo gan sudėtinga erdvė kūrybiniais eksperimentams ir savojo braižo paieškai. Jį saistė reikšmingo turinio, prisodrinto istorinėmis detalėmis, reikalavimas, ypač gajus Lietuvoje ir palikęs ne tiek daug vietos kūrybinei improvizacijai. Pasiblaškęs tarp realistinio ir kiek labiau stilizuoto vaizdo (turima mintyje jo kompozicija

7. Aleksandras Šepetys, *Vytautas Didysis*, 1930, *Kardas*, nr. 9 (1930)

Aleksandras Šepetys, *Vytautas the Great*, 1930, illustration

Kęstutis sutinka Birutę, 1930 [6 il.]³¹), galiausiai nuo istorinių temų dailininkas atitolo. Prie jų sugrįžo tik gyvendamas emigracijoje. Rasos Žukienės pastebėjimu, minėti kūriniai, atnešę dailininkui komercinę sėkmę, nesuteikė pasitenkinimo, nes jis suprato, kad „nei miglotos istorinės temos, nei valstybės lygiu pripažinti romantiniai meniniai sprendimai nėra jo tikrasis kūrybos kelias.“³²

Į Vytauto Didžiojo jubiliejinių metų minėjimą buvo įsitraukę ir kiti tos pačios 1929 metų laidos atstovai. A. Šepetys dalyvavo jau minėtame plakato konkurse, kur jo pavaizduotas trimituojuojantis angelas ant bažnyčios bokšto pelnė antrąją premiją. Tačiau ano meto visuomenėje kur kas plačiau buvo žinomas kitas šio menininko darbas, reprodukuotas daugybę kartų 1930-ųjų ir vėlesnių metų spaudoje. Tai Vytauto Didžiojo portretas [7 il.], kurio populiarumo fenomeną galbūt galima paaiškinti visuomenės

31 Dailininko kūrinio *Kęstutis sutinka Birutę* (1930) atspaudai pateikti žurnale *Naujoji Romuva*, nr. 2 (1931): 35 ir praplėstu pavadinimu *Kęstutis sutinka Birutę ant Baltijos marių kranto, apaugusio pušimis* žurnale *Ateities spinduliai*, nr. 1 (1931): 13.

32 Rasa Andriušytė-Žukienė, *Akistatos. Dailininkas Vytautas Kazimieras Jonynas pasaulio meno keliuose* (Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2007), 25.

8. Adolfas Valeška,
*Vytautas priima Kelmės
bažnyčios projektą*,
1931, drobė, aliejus,
Kelmės Švč. Mergelės
Marijos Ėmimo į dangų
bažnyčia, Algimanto
Aleksandravičiaus
nuotrauka, 2023

Adolfas Valeška, *Vytautas accepts the project of the Kelmė church*, 1931, canvas, oil, LATGA, Vilnius 2024

lūkesčius atitikusiu meniniu sprendimu, jungusiu realistiškumą ir stilizaciją, valdovo rimtį ir modernumo įvaizdį. Sėkmingai pavykusį kūrybinį projektą dailininkas pratęsė sukurdamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio ir kunigaikštienės Birutės portretus, kurie buvo tiražuoti litografijos technika.

Kitas šios laidos atstovas – Leonardas Kazokas, studijų baigimą įprasminęs Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto galią ir jo santykius su totoriais atskleidžiančia tapybine kompozicija *Chanas Tochtamyšas prašo pagalbos pas Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą* (1929, saugomas Vytauto Didžiojo karo muziejuje). Nors nedrąsiai jauno kūrėjo ranką išduoda neužtikrintas figūrų pateikimas, vis dėlto galima įvertinti apgalvotas istorines detales, neblogai pavykusią kompozicinę dalį. Tarpukario dailėje tai nebuvo vienintelis tokio siužeto variantas, panašiu laikotarpiu Vytauto Didžiojo karo muziejaus užsakymu Emilis Jeneris sukūrė monumentalesnę ir

9. Kazys Žilinskas, *Vytauto pergalė Žalgirio mūšyje*, 1930, *Ateities spinduliai*, nr. 1 (1931): 5

Kazys Žilinskas, *Vytautas victory in the Battle of Grunwald*, 1930, illustration

reprezentatyvesnę versiją. O jaunas dailininkas, sukaupęs profesinės patirties, prie istorinės temos sugrįžo 1935 m. su sėkmingiau pavykusiu kūriniu *Kęstutis su Vytautu ties Trakais* (saugomas Trakų istorijos muziejuje).

Nuo Vytauto Didžiojo nuopelnų išaukštinimo neatitolo ir A. Valeška, studijas KMM baigęs tais pačiais 1929 metais. Tik jis buvo pamėgęs bažnytinės dailės kompozicijas, tad istorijos ir religijos sąlytį įvaizdino kūrinyje *Vytautas priima Kelmės bažnyčios projektą* (1931) [8 il.]. Paveikslas, dar ir šiandien saugomas šio miestelio Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje, yra sukurtas tapybiškai laisvai, tuo pačiu išlaikant istorinio momento svarbą, bylojančią apie pirmosios bažnyčios Kelmėje įsteigimą 1416 metais. Kūrinio atsiradimas neliko nepastebėtas, jo reprodukcija išspausdinta kultūros žurnalo *Naujoji Romuva* 1931 m. 44 numerio viršelyje. Daugiau panašaus pobūdžio A. Valeškos kompozicijų atsirado tik gerokai vėlesniu laikotarpiu, emigracijoje, kai dailininkas nusprendė įsitraukti į Lietuvos didžiojo kunigaikščio Mindaugo krikšto 700 metų jubiliejaus minėjimą.

Vartant spaudos puslapius, naujai aptikta K. Žilinsko (KMM mokėsi 1923–1929) kūrinio *Vytauto pergalė Žalgirio mūšyje* reprodukcija [9 il.]³³. Tikėtina, kad kūrinys sukurtas ta pačia jubiliejinių metų proga ir buvo vienas iš nedaugelio to meto bandymų vizualizuoti įžymų mūšį. Net ir profesionalūs menininkai atsargiai žvelgė į šios temos interpretacijas greičiausiai dėl autoritetingo Jano Matejkos palikimo. Neatsitiktinai ir K. Žilinskas

33 Kūrinys neišlikęs arba jo buvimo vieta nežinoma, publikuotas mokslo, visuomenės ir literatūros žurnale *Ateities spinduliai*, nr. 1 (1931): 5.

pasirinko vaizduoti ne mūšio įkarštį, o pergalės momentą, akcentuodamas raito Vytauto Didžiojo figūrą ir nugalėtus priešus. Kaip ką tik studijas baigusiam kūrėjui kompozicija visai neblogai pavyko, tačiau kažko naujesnio į istorinio žanro raidą ji neatnešė.

Užbaigiant itin gausiai Lietuvos istoriją vizualizavusių KMM laidos kūrėjų pristatymą, galima paminėti Antaną Rūkštelę, baigusį Justino Vienožinskio tapybos studiją, ir privačiai tapybą studijavusį pas Joną Mackevičių bei Petrą Kalpoką. Tačiau konservatyviomis pažiūromis garsėjęs menininkas nieko reikšmingesnio istorine tematika nesukūrė. Nevengdamas sekimo fotografiniais pavyzdžiais nutapė keletą iliustratyvių kompozicijų Vytauto Didžiojo karo muziejui Pirmojo pasaulinio karo ir nepriklausomybės kovų tema.

Apibendrinant XX a. 3 deš. KMM auklėtinių kartos pasiekimus, reikia pastebėti, kad jie yra gana skirtingo meninio lygmens. Vieni lavino ranką komponuodami daugiafigūres scenas, bet jų ankstyvųjų darbų dar negalime pavadinti brandžiais kūrybiniais opusais. Kitiems sekėsi geriau, mėginta paieškoti įdomesnės meninės raiškos vengiant vaizdinio pasakojimo ir realistinės traktuotės. Dalis KMM absolventų kūrinių pateko į visuomeninės paskirties objektus, buvo reprodukuoti arba įgyvendinti skulptūrinio paminklo forma ir sėkmingai plito to meto visuomenėje prisidėdami prie istorinės atminties formavimo. KMM Specialiojo skyriaus dėstytojai akivaizdžios įtakos renkantis temas neturėjo. Jaunų kūrėjų sprendimus kur kas dažniau lėmė jų pačių asmeninė patirtis, dalyvavimas nepriklausomybės kovose, taip pat Vytauto Didžiojo karo muziejaus užsakymai bei skelbiami konkursai ir itin plačiai per Lietuvą nuvilnijusi Vytauto Didžiojo jubiliejinė 500-ųjų mirties metinių minėjimo programa.

Šios programos atgarsiai neužsibaigė 1930-aisiais. Žvelgdami į kitų kartų KMM auklėtinių kūrybą, vis dar randame Vytautui Didžiajam dedikuotų kompozicijų. Viena tokių – Petro Tarabildos *Vytauto priesaika* (1931)³⁴. Siužeto pasirinkimu ir Vytauto Didžiojo figūros patosiška traktuote kūrinys primena to paties pavadinimo Jano Stykos paveikslą, sukurtą apie 1901 m., kuris į Vytauto Didžiojo muziejų atkeliavo 1938 metais. Tačiau jaunas dailininkas dėl kursinio darbo apimties apsiribojo viena figūra

10. Petras Tarabilda, „Šarūno“ iliustracija, *Naujoji Romuva*, nr. 25 (1931): 597

Petras Tarabilda, Illustration of Šarūnas, 1931

ir pamėgino drąsiau paieškoti įdomesnės formos. Taip atsirado stilizuotas, šiek tiek secesinę raišką primenantis žirgo pateikimas. Galbūt Grafikos studijos vadovo Adomo Galdiko įkvėptas Petras Tarabilda stilizaciją dar labiau sustiprino Vinco Krėvės-Mickevičiaus *Šarūno* iliustracijoje [10 il.]. Apie A. Galdiko pedagoginį braižą rašiusi A. Valiuškevičiūtė pastebėjo, kad mokinius jis skatindavo stiliaus išraiškos priemonių ieškoti lietuvių liaudies mene, supažindindavo juos su moderniomis to laikotarpio kryptimis³⁵. Minėtoje *Šarūno* iliustracijoje liaudies menui būdingas formos apibendrinimas jungiamas su dekoratyvumu, įgaunančiu modernios stilizacijos raišką. 1931 m. eksponuotas Meno mokyklos mokinių parodoje šis P. Tarabildos kūrinys sulaukė pagyrimų. *Naujosios Romuvos* korespondentas rašė: „Grafikos studija, p. A. Galdiko vedama, ypač gerai pasireiškusi. Šios studijos dalyviai, kaip Bulaka, Tarabilda, Kulakauskas ir kiti su savo darbais galėtų pasirodyti ir visai rimtose nemokinių grafikų parodose.“³⁶ Kūrybinę brandą dailininkas pademonstravo ir kituose darbuose. Jis sukūrė Vytauto Didžiojo ordino medalį (1930), kuris buvo teikiamas kariškiams ir civiliams už

35 Valiuškevičiūtė, *Kauno meno mokykla (1922–1940)*, 114.

26 Menininkas, „Iš Meno mokyklos mokinių darbų parodos“, *Naujoji Romuva*, nr. 25 (1931): 597.

11. Paulius Augius-Augustinavičius, *Susitikimas*, 1935, popierius, medžio raižinytis, 15 × 21, NČDM

išskirtinę tarnystę bei žygdarbius. Pagal jo sukurtą projektą 1930 m. buvo pastatytas paminklas Vytautui Didžiajam Perlojoje.

Vėlesnių XX a. 4 deš. KMM absolventų kūryboje susidomėjimas istorinėmis temomis sumenko. Chronologiškai nuosekliai apžvelgdami studijas baigusiujų pasiekimus istorinio žanro darbuose, randame tik pavienius pavyzdžius. R. Krinickas, 1926–1931 m. KMM mokėsis kaip laisvasis klausytojas, aktyviau pasireiškė tik iliustruodamas žurnalą *Karys*³⁷. Jokūbo Dagio ankstyvasis kūrybinis palikimas menkai išlikęs. Spaudoje aptinkame minimus jo skulptūrų pavadinimus (pvz., reljefas *Lietuvos bajorų seimelis*, 1937) ir pagiriamąjį žodį apie studentiškus kūrinius, sukurtus J. Zikaro studijoje bei eksponuotus 1931 m. KMM mokinių darbų parodoje³⁸. 1933 m. studijas Grafikos skyriuje pas Adomą Galdiką baigęs Paulius Augius-Augustinavičius istorinei praeičiai skyrė vos kelias to paties siužeto, menančio Kęstučio ir Birutės susitikimą, scenas [11 il.]. Tačiau jas verta akcentuoti dėl stilistinio naujumo, išskirtinai modernios, ekspresyviai raiška pasižyminčios

37 R. Krinicko iliustracija žurnalo *Karys*, nr. 11 ir 29 1930 m. viršelyje, jo piešinys su kariu raištelio to paties žurnalo nr. 33 (1930): 707.

38 Menininkas, „Iš Meno mokyklos mokinių darbų parodos“, 597.

traktuotės, nes tai nebuvo dažnas reiškinyš šio žanro kūriniuose Lietuvoje. Be to, tai jau kelintas kartas, kai A. Galdiko auklėtiniai grafikos srityje pasiūlė naujų meninių sprendimų, kokybiškai praplėsdami istorinių temų traktuotės galimybes. Toliau tęsiant apžvalgą, galima paminėti Vladislovo Norkaus ir Eduardo Krasausko iliustracinės grafikos darbus, skirtus žurnalo *Karys* puslapiams³⁹. O stabtelėti reikia prie 1935 ir 1936 m. studijas KMM baigusiujų kartos, nes čia randame kelis kūrėjus, kurių biografijose istorinėms temoms tenka išskirtinis dėmesys. Tai Tapybos studijos, kuriai tuomet vadovavo P. Kalpokas, absolventai V. Kosciuška ir V. Mackevičius. Teoriškai svarstant, įdirbį istorinių asmenų portretiniuose pano turintis P. Kalpokas galėjo būti jų įkvėpėju, tačiau dailininkų biografijos ir istorinio žanro kūrinių atsiradimo aplinkybės veda į Vytauto Didžiojo karo muziejų. Ilgametis šio muziejaus vadovas generolas V. Nagevičius turėjo aiškų tikslą – suformuoti svarbiausius Lietuvos istorijos etapus atspindinčią muziejaus ekspoziciją. Į jo viziją pateko didelio formato tapybinės kompozicijos, iliustratyviai perteikiančios praeitį. Menininkų, norinčių prisidėti prie šio tikslo, nebuvo lengva surasti, nes labiau jaučiantys laikmečio pulsą suvokė tokio požiūrio siaurumą, nesusijusį su meninio lauko aktualijomis. Juk modernizmas didaktines, siužetinę liniją išlaikančias istorines kompozicijas nustūmė į praeities pakraščius, siūlydamas kūrinius išgyventi per formą, jos autonomiškumą. Šie meninių pokyčių klausimai nelabai rūpėjo V. Nagevičiui, kuris toliau užsakinėjo realistinės raiškos, iliustratyvaus turinio istorinius paveikslus, tapybines kopijas, darytas pagal fotografinius pirmavaizdžius. Tokiu pagrindu Vytautas Mackevičius nutapė *Priešakinį tvarstomąjį punktą lenkų pafrontėje* (1935)⁴⁰, Anatolijus Jočinas (1936 baigęs KMM Tapybos skyrių) – *Šeštąjį pėstininkų pulką lenkų fronte apkasuose ties Geceniškiais Trakų rajone* (1936)⁴¹. Norėdamas turėti muziejui dirbančių batalinių scenų tapytojų, V. Nagevičius, kaip minėta anksčiau, buvo parūpinęs dvi stipendijas, su kuriomis į Paryžių 1937 m. išvyko V. Kosciuška, o po metų jam įkandin

39 Vladislovas Norkus KMM mokėsi 1929–1935. Dekoratyvios stilistikos garbės sargybą ir žvalgus iliustruojantys jo grafikos darbai skirti žurnalo *Karys* viršeliams nr. 9 (52), (1930). Eduardas Krasauskas KMM mokėsi 1929–1936 m. Karo tema sukūrė viršelį žurnalui *Karys*, nr. 47, 50 (1930).

40 Vytauto Mackevičiaus kompozicija yra saugoma VDKM. Kūriniui analogiškas fotografinis vaizdas taip pat yra šio muziejaus rinkinyje (Inv. Nr. 141-N).

41 Anatolijaus Jočino kompozicija yra saugoma VDKM. Kūriniui analogiškas fotografinis vaizdas taip pat yra šio muziejaus rinkinyje (Inv. Nr. Fa-10).

ir V. Mackevičius. Išsiųsdamas jaunuolius, laiške nepaprastajam pasiuntiniui ir įgaliotajam ministrui Prancūzijoje Petrui Klimui jis išdėstė savo motyvus, iškilusius sunkumus ir lūkesčius:

Karo muziejui reikalingi batalistiniai, iš mūsų nepriklausomybės kovų, paveikslai. Vyraujanti mūsų menininkuose kryptis yra nepalanki kalbamam reikalui. Menininkų parodose nematyti nė vieno paveikslo, kuriame būtų vaizduojamos mūsų kovos dėl laisvės. Mūsų dailininkai nemoka nupiešti nei arklio, nei žmogaus, o tuo labiau atvaizduoti didesnės žmonių grupės ir kautynių ūpą. Nemažai padaryta pastangų, kad bent atskirus menininkus pavyktų suinteresuoti batalistikos temomis. Pernai generolas Ladiga su keliais dailininkais važinėjo į kautynių vietas ir aiškino jiems visas svarbesnių kautynių aplinkybes. Dailininkai padarė savo eskizus ir kautynių dalyvių nurodymais bandė tinkamai grupuoti kovojančias puses. Daugiausia suinteresavimo ir sugebėjimo parodė dailininkai Kosciuška ir Mackevičius. Dideliais vargais šitiem dviem dailininkams išrūpintos stipendijos studijuoti Paryžiuje.

Karo muziejus leidžia sau kreiptis į Poną Ministrą su nuolankiausiu prašymu priimti šituos du menininkus savo nuoširdžion globon ir griežton kontrolėn.⁴²

Kitas Vlado Nagevičiaus laiškas buvo skirtas Lietuvos pasiuntinybės Paryžiuje patarėjui Ladui Natkevičiui, taip pat prašant pagloboti dailininkus, tačiau šis, labiau suprasdamas provincialių norų kontekstą meno mekoje, stengdamasis neįžeisti atsakė: „Dailininkams duotas uždavinys čia, Prancūzijoje, yra kiek išėjęs iš mados.“⁴³ Taip paaiškinta, kodėl sudėtinga rasti tinkamų mokytojų atvykusiems jaunuoliams.

Iš dalies batalinių studijų poreikį pateisino bendro pobūdžio pamokos *École Nationale Supérieure des Beaux-arts* ir realizmo kryptį puoselėjęs jos profesorius Charles'is Guérinas. Laisvu nuo studijų laiku dailininkai tapė paveikslus generolo užsakymu. Jų vystyta realistinė vaizdavimo stilistika, o V. Kosciuškos atveju dar derinta su neoromantinių vizijų elementais, atitiko užsakovo interesus ir padėjo užpildyti muziejinės ekspozicijos

42 Susirašinėjimas su Švietimo ministerija, Lietuvos pasiuntinybe Prancūzijoje apie Karo muziejaus dailininkus stipendininkus, studijuojančius Prancūzijoje, 1938, LCVA, f. 1764, ap. 1, b. 282, l. 3.

43 Ibid., 1.

12. Vincas Dilka, *Skirgailos vestuvės*, 1937, *Akademikas*, nr. 19 (1937): 417

Vincas Dilka, *Skirgaila wedding*, 1937, illustration

erdves⁴⁴. Abu kūrėjai įgytų pamokų nepamiršo, tik vėliau jos pasitarnavo okupacinės valdžios ideologiniams interesams tenkinti.

Grįžtant prie likusių KMM auklėtinių kūrybos aptarimo, galima pasidžiaugti medžiaga, kuri atskleidžia naujų postūmių tendencijas. Postūmių iniciatoriumi turėtume vadinti S. Ušinską, kuris nuo 1935 m. pradėjo vadovauti Dekoratyvinės tapybos studijai. Jo patirtis, parsivežta iš Paryžiaus, ir subrandintas naujas požiūris į tapybos uždavinius darė įtaką mokinių mąstymui, jų kūrybiniam sprendimams. Pirmieji dar ne itin drąsūs pokyčiai pastebimi jo auklėtinio Vinco Dilkos diplominiame darbe *Skirgailos vestuvės* (1937) [12 il.]⁴⁵. Nors mūsų dėmesį pirmiausia patraukia neįprastas ir absoliučiai naujas temos pasirinkimas, tačiau pastebime ir ieškant apibendrintos formos figūrų traktuotį, tuo pačiu išlaikant istorinio siužeto intriga, emocinį veikėjų santykį. Visa tai sujungti nebuvo lengvas, tačiau dailininkui pavykęs uždavinys. Ramunės Dilkaitės-Vaitonienės teigimu, pedagogų taryba šį kūrinių įvertino labai gerai, ir tai atvėrė kelius į tolesnes studijas⁴⁶.

Kitas S. Ušinsko auklėtinis – K. Varnelis studijų metu nutapė dvi išskirtinės stilistikos kompozicijas *Kunigaikštis Vaidotas išsiveržia iš apgulto*

44 Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugoma nepriklausomybės kovas vaizduojančių paveikslų kolekcija, kurioje reikšmingą dalį sudaro Vaclovo Kosciuškos ir Vytauto Mackevičiaus kūriniai, buvo reprodukuota leidinyje *Lietuvos nepriklausomybės kovų (1918–1920) atspindžiai tapyboje* (Kaunas: Vytauto Didžiojo karo muziejus, 2016).

45 Dailininkas kūrinių padovanojo studentų korporacijos „Neo-Lithuania“ rūmams Kaune, tačiau jis iki mūsų dienų neišliko arba jo buvimo vieta nežinoma. Jis buvo reprodukuotas žurnale *Akademikas*, nr. 19 (1937) ir dienraštyje *Lietuvos aidas*, nr. 272 (1937). Ramunė Dilkaitė-Vaitonienė, Vincas Dilka. *Padalinto gyvenimo vaizdai* (Vilnius: UAB „Nacionalinė knyga“, 2015), 21.

46 Ibid.

13. Kazys Varnelis, *Kunigaikštis Vaidotas išsiveržia iš apgulto Kauno*, 1938, 100,00 × 203,50, Lietuvos išėvijos dailės fondas ir „Lewben Art Foundation“

Kazys Varnelis, *Duke Vaidotas breaks out of the besieged Kaunas*, 1938, board, oil

14. Kazys Varnelis, *Rūdavos mūšis*, 1940, drobė, aliejus, 250 × 165, Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“, Antano Lukšėno nuotrauka, 2020

Kazys Varnelis, *Battle of Rūdava*, 1940, canvas, oil

Kauno (1938) ir *Rūdavos kautynės* (1940) [13–14 il.]. Jau pirmojoje atpažįstama konstruktyvi forma, perimta iš mokytojo, kurią jaunasis dailininkas savitai jungia su dekoratyvia *art deco* stilistika – ritmingomis linijomis sukurta abstrahuotas mūšio vaizdas, kurio centre – pilies gynėjas Vaidotas.

15. Augustinas Zakys,
Po Žalgirio mūšio, 1940,
popierius, spalvotas lino
raižinys, 42,5 × 62, NČDM,
Rimantės Ropytės nuotrauka,
2020

Augustinas Zakys, *After the
Battle of Grunwald*, 1940,
paper, colored linocut

Tačiau žiūrovo žvilgsnį patraukia ne tik mūšio ritmika, bet ir stilizuotas Kauno pilies mūro fonas bei archeologinės baltų ornamentikos detalės, kad ir neistoriškai puošiančios karių aprangą, jų ginklus. Dailininkui pavyko surasti neblogą derinį tarp figūratyvumo ir naujos kiek abstrahuotos išraiškos. Toks sprendimas pasirodė įdomus net konservatyviai nusiteikusiems, ir kūrinio reprodukcija dar tais pačiais metais buvo paskelbta *Kario laikraštyje*⁴⁷. Geras debiutas paskatino jauną menininką sukurti *Rūdavos mūšį* (1940). Tik šį kartą jis buvo drąsesnis ir kūrinio sprendimą pagrindė kur kas stipresne konstruktyvistine maniera, geometrizuodamas šarvų ir ginkluotės formas. Deja, prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas sutrukdė šiam kūriniiui pasiekti viešumą, sulaukti atsiliepimų bei įvertinimo. Nutiko net taip, jog per karo suirutę pasimetė jo autorystė, o dėl stiprios konstruktyvistinės įtaigos jis buvo priskirtas S. Ušinsko kūrybai. Tik grįžęs į Lietuvą po emigracijos 1989 m. dailininkas prisipažino, kad tai jo darbas⁴⁸.

Tuo pačiu metu, kai K. Varnelis buvo bebaigęs studijas pas S. Ušinską, Grafikos skyriuje vadovaujami A. Galdiko dar trys jaunuoliai savo diplominiams taip pat pasirinko temas iš Lietuvos istorijos. Augustinas Zakis (KMM studijavęs 1933–1940) spalvotame linoraižinyje *Po Žalgirio mūšio* (1940) [15 il.] išaukštino Vytauto Didžiojo pergalę, pavaizduodamas karo

47 „Kunigaikščio Vaidoto išsiveržimas iš apgulto Kauno. Kar. Varnelio piešinys“, *Karys*, nr. 49 (1938): 30.

48 Margarita Alper, „Eksponuojami nematyti K. Varnelio jaunystės darbai“, *Bernardinai.lt*, žiūrėta 2023 m. vasario 18 d., <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-07-17-eksponuojami-nematyti-k-varnelio-jaunystes-darbai/104485>.

16. Jonas Firinauskas, *Gedimino sapnas*, *Trimitas*, nr. 25 (1940): 614

Jonas Firinauskas, *Gediminas's Dream*, 1940, illustration

palapinėje po baldakimu Lietuvos didįjį kunigaikštį ir prieš jį parklupusį kryžiuotį. Kūrinys, pasižymintis gerai apgalvotu kompoziciniu sprendimu, akademiškai profesionaliu atlikimu, buvo reprodukuotas žurnale *Trimitas* prie Zenono Ivinskio straipsnio „Nuo Krėvos ligi Krikšto“ kaip iliustracinė medžiaga. Tame pačiame žurnalo numeryje randame ir kitų dviejų absolventų kompozicijas – tai Jono Firinausko (KMM studijavo 1934–1940) *Gedimino sapną* (1940) [16 il.] ir Vandos Pazukaitės (studijavo 1934–1940) *Emilija Pliaterytė 1831 m. sukilime* (1940)⁴⁹ [17 il.]. Nors analogiško modernumo proveržio, kaip K. Varnelio atveju, jų darbuose nerasime, tačiau galime įvertinti neblogą profesinę meistrystę ir savarankiškai atrastus naujus kompozicinius sprendimus, nesekant populiariomis ir egzistuojančiomis vaizdavimo klišėmis.

49 Žr. *Trimitas*, nr. 25 (1940): 614–615.

17. Vanda Pazukaitė, *Emilija Pliaterytė 1831 m. sukilime*, 1940, popierius, spalvotas lino raižinys, 49,5 × 66,5, NČDM, Rimantės Ropytės nuotrauka, 2020

Vanda Pazukaitė, *Emilija Pliaterytė in the 1831 uprising*, 1940, paper, colored linocut

Išvados

Atlikus tyrimą, atsiskleidė plati ir įvairialypė KMM auklėtinių suformuota Lietuvos istorijos vaizdų panorama. Net jei istorinis žanras nebuvo integruotas į mokymo procesą kaip atskiros dėmesio reikalaujantis uždavinys, vis dėlto studijas baigiantieji įgytus profesinius įgūdžius pritaikė istorinėms temoms, atrasdami naujus siužetus, naujas ikonografines schemas, mėgindami šiame žanre eksperimentuoti ir atnaujinti jį atsižvelgdami į modernizmo kryptių kūrybinius principus.

Ryškesniais atnaujinimo pavyzdžiais galime vadinti K. Varnelio monumentalias tapybines kompozicijas, jungiančias konstruktyvizmo ir *art deco* elementus. Grafikos srityje pakankamai naujai su gyvybinga ekspresionistine raiška atsiskleidė P. Augiaus-Augustinavičiaus kūryba. Kiek

nuosaikesnė, tačiau pajavairinta iš secesijos ir *art deco* stilistikos pasiskolintais elementais pasirodė P. Tarabildos grafika.

Svarbiausiais mokytojais, inspiravusiais jaunuosius kūrėjus neapsiriboti konservatyviu realizmu ar pseudoakademizmu, buvo S. Ušinskas ir A. Galdikas. Jei S. Ušinsko įtaka atrodė akivaizdi, tai A. Galdiko, vadovavusio Grafikos studijai ir išauginusio visą būrį įdomiai dirbančių dailininkų, vaidmuo skleidėsi pamažu viso tyrimo metu. Žingsnis po žingsnio, atrandant naujus kūrinius, peržiūrint biografijas, analizuojant kiekvienos kartos palikimą, pasimatė apgalvotos, kaskart kitaip sprendžiamos istorinės temos, už kurių neabejotinai stovėjo šio kūrėjo ryški asmenybė, jo patarimai ir pabrąšinimai.

Pasirinkimas tyrimą vykdyti chronologine seka, apžvelgiant vis naujos KMM laidos auklėtinių pasiekimus, atskleidė jaunų dailininkų netolygų susidomėjimą istoriniu žanru. Pasimatė gausi 1929 m. laida, kuri anksčiau nebuvo identifikuota. Tai sietina su Vytauto Didžiojo jubiliejinį metų minėjimu 1930 m. ir ta proga skelbtais konkursais, suintensyvėjusiu visuomenės poreikiu permąstyti ir vizualiai išskleisti šios asmenybės istorinę vaidmenį. Taip supato, kad ką tik baigusieji studijas ir turintys pakankamą profesinį pasirengimą aktyviai įsitraukė į šios istorinės asmenybės įprasminimo darbus.

Tarpukariu bendrame Lietuvos istorijos įvykius vaizdavusių dailininkų kūrybos kontekste KMM auklėtiniai sudaro nemažą dalį. Jų kūrybiniai ieškojimai svyravo tarp rimtai profesionaliai atliktų kūrinių, matomų, atpažįstamų ir vertinamų visuomenėje, iki iliustratyvių naivokų kompozicijų, menkaverčių tapybinių kopijų, sukurtų pagal fotografinius pirmavaizdžius. Tai priklausė nuo individualaus kūrėjo požiūrio, gebėjimų bei profesinių ambicijų. O ambicingų buvo tikrai nemažai, tad šio žanro raidos atsinaujinimą nemaža dalimi lėmė KMM auklėtinių pasiekimai.

Vertinant jaunų menininkų tematinius pasirinkimus, galima matyti aiškią jų koreliaciją su politinio elito sukonstruotu Lietuvos valstybingumo naratyvu, kuriame didžiausias dėmesys atiteko Vytautui Didžiajam, kaip nekarūnuotam Lietuvos valdovui, ir LDK istoriniam periodui iki jo mirties. Tačiau žvelgiant detaliau, pastebimas jų indėlis išplečiant siužetinę

įvairovę, įtraukiant naujus anksčiau nevaizduotus epizodus, tokius kaip *Skirgailos vestuvės, Rūdavos kautynės, Kunigaikštis Vaidotas išsiveržia iš apgulto Kauno, Vytauto ir Jogailos sutartis Astravo dvare 1392 m., Vytautas priima Kelmės bažnyčios projektą*. Ši naratyvą pratęsė Lietuvos nepriklausomybės kovos (1918–1920), gyvos pačių kūrėjų atmintyje ir įprasmintos vaizdiniame lauke.

Gauta — 2023 03 15

Šaltiniai

- Lietuvos literatūros ir meno archyvas. F. 61. Dėstomų disciplinų programos ir referatai. 1933–1937.
- . F. 61. Meno mokyklos pedagogų tarybos posėdžių protokolų knyga. 1933–1939.
- . F. 61. Pamokų ir priedamų pareigų paskirstymo žiniaraščiai, mokyklos veiklos patikrinimo aktai. Susirašinėjimas mokyimo klausimais. 1938.
- . F. 61. Susirašinėjimas meno klausimais. 1933.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas. F. 391. Studento Vaclovo Kosciuškos asmens byla. 1939.
- . F. 1764. Susirašinėjimas su Švietimo ministerija, Lietuvos pasiuntinybe Prancūzijoje apie Karo muziejaus dailininkus stipendininkus, studijuojančius Prancūzijoje. 1938.

Literatūra

- Alper, Margarita. „Eksponuojami nematyti K. Varnelio jaunystės darbai“. *Bernardinai.lt*, žiūrėta 2023 m. vasario 18 d. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-07-17-eksponuojami-nematyti-k-varnelio-jau-nystes-darbai/104485>.
- Andriusytė-Žukienė, Rasa. *Akistatos. Dailininkas Vytautas Kazimieras Jonynas pasaulio meno keliuose*. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2007.
- Burokas, R. „Širvintų išskilmės“. *Lietuva*, nr. 186 (1927): 4–5.
- Dilkaitė-Vaitonienė, Ramunė. *Vincas Dilka. Padalinto gyvenimo vaizdai*. Vilnius: UAB „Nationalinė knyga“, 2015.
- Dobužinskis, Mstislavas. „Apie senienų rinkimą ir apie istorinę netiesą“. *Naujoji Romuva*, nr. 17 (1938): 386.
- Galaunė, Paulius. „Mūsų meno politikavimas“. *Naujoji Romuva*, nr. 156 (1933): 1039.
- Jankevičiūtė, Giedrė. *Dailė ir valstybė. Dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940*. Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2003.
- Kulvietytė-Cemnolonskė, Aušrinė. *Lietuvos istorija dailėje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2021.
- Lietuvos dailininkų žodynas*. T. 3. 1918–1944. Sudarė Lijana Štavičiūtė-Natalevičienė. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013.
- Mačiulis, Dangiras. „Laikinosios sostinės kolektyvinės atminties kraštovaizdis“. In *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*. Sudarė Alvydas Nikžentaitis, 133–156. Vilnius: LII leidykla, 2011.
- Mačiulis, Dangiras, Rimvydas Petrauskas ir Darius Staliūnas. *Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje*. Vilnius: Mintis, 2012.
- Menininkas. „Iš Meno mokyklos mokinių darbų parodos“. *Naujoji Romuva*, nr. 25 (1931): 597.
- Mikuličienė, Irena. *Lietuva 1939 metų Niujorko parodoje*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2019.
- Simanaitienė, Raimonda. *Piešiamie Pelėdų kalne*. Kaunas: Kauno kolegija, 2022.
- Valingo grožio konstrukcijos. Stasio Ušinsko kūrybos parodos katalogas*. Sudarė Violeta Krištopaitytė, Agnė Dulinskaitė. Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus.
- Vališkevičiūtė, Apolonija. *Kauno meno mokykla (1922–1940)*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997.

Summary

The Students of the Kaunas School of Art – Creators of the Visual Narrative of Lithuanian History

Aušrinė Kulvietytė-Cemnolonskė

Keywords: Kaunas School of Art, history painting, Lithuanian history.

The article aims to explore how students at the Kaunas School of Art contributed to the visual field of the newly constructed narrative of Lithuanian history during the interwar period of the Republic of Lithuania (1918–1940). It delves into the premise that in the given period, the students of this school produced remarkable artworks in the historical genre, characterised by their original thematic and artistic expression. The research focuses on a thorough examination of iconographic materials, archival documents, and contemporary press sources.

The findings of the research reveal a broad and diverse panorama of Lithuanian historical imagery crafted by the students of the Kaunas School of Art. Despite the historical genre not being integrated into the teaching process and emphasized in the curriculum, the graduates applied their acquired professional skills to explore historical topics, discovering new narratives and new iconographic schemes, and trying to experiment in this genre and infuse it with the creative principles of modernism.

Kazys Varnelis's monumental painting compositions, which combine elements of constructivism and art deco, stand out as prime examples of renewal. In the field of graphics, Paulius Augius-Augustinavičius's work shines with a vibrant expressionistic approach. Petras Tarabilda's graphics, while somewhat more restrained, exhibit a diverse range infused with elements drawn from secession and art deco styles.

Stasys Ušinskas and Adomas Galdikas were pivotal mentors who encouraged young creators to break free from the constraints of conservative realism or pseudo-academicism. While the influence of Stasys Ušinskas seemed obvious, the impact of Adomas Galdikas, who led the graphics studio and nurtured a cohort of interesting artists, gradually permeated the entire institution. Through the exploration of new works, reviewing of biographies, and analysis of the legacy of each generation, the significance

of Adomas Galdikas's personality, along with his invaluable advice and encouragement, became increasingly evident.

In evaluating the thematic choices of young artists, it becomes obvious that they closely align with the narrative of Lithuanian statehood constructed by the political elite, which places significant emphasis on figures like Vytautas the Great, regarded as the uncrowned king of Lithuania, and the historical period of the Grand Duchy of Lithuania up until his demise. This narrative extends to include the struggles for Lithuanian independence (1918–1920), events that remained vivid in the artists' collective memory and were often depicted in their artworks.